

ELS ORGUES DE LA BISBAL

L'orgue és un instrument molt important i complet. Es diu que pot interpretar peces musicals pròpies d'una orquestra. Per això va ser molt apreciat en èpoques antigues –i ho és encara– per complir la funció d'acompanyar les veus solistes i, també, les d'una coral o escolania o, simplement, per executar alguna composició adient en les cerimònies litúrgiques de les esglésies, catedrals i monestirs.

Se l'anomena «el rei dels instruments». Els seus jocs de tubs que sonen al buf del vent provinent de manxes manuals o, actualment, per ventilador elèctric, mitjançant la pulsació d'unes tecles, donen un so semblant a les flautes, oboès, fagots, cornetes, trompes, trompetes, corn anglès, etc. Però també s'aconsegueixen sons molt propers a instruments de corda com violins i violes. Els tubs, anomenats flautes, són d'estany i de plom però excepcionalment se'n troben de fets amb fusta.

En el període del Barroc se'n van construir de molt espectaculars amb grans caixes decorades amb pintures i escultures que accentuaven la seva important presència i omplien, amb la seva monumentalitat i en la majoria dels casos, tot el pany de paret corresponent al cor de l'església on s'instal·lava. Als segles posteriors es prescindí, en part, d'aquesta ornamentació i els orgues, tot i ser de grans dimensions, tenien una simplicitat més funcional; així van arribar als palaus i sales de concert (per exemple a Barcelona, al Palau Nacional de Montjuïc o el del Palau de la Música Catalana).

Les guerres i revolucions han anat destruint el ric patrimoni organístic de Catalunya, sobretot durant la darrera revolució i Guerra Civil (1936-1939), i actualment en resten pocs.

A la Bisbal tenien orgue l'església parroquial de Santa Maria, la dels Dolors, pròpia de la Congregació dels Servents de Maria en els seus Set Dolors, i la del convent de Sant Sebastià. En canvi, no es té cap referència que n'hagués tingut mai l'església de la Pietat, propietat del Consell Municipal.

L'orgue serveix a la perfecció per donar solemnitat, esplendor i color a les funcions religioses, sobretot en períodes de gran brillantor en les cerimònies litúrgiques com ho eren les de l'època del Barroc i les més posteriors a aquests temps. Un document bisbalenc de l'any 1669 ens indica que deixar de tocar l'orgue «redundaria en indecentia y poch decoro del culto divino».

Així doncs, els orgues de la Bisbal són un altre dels testimonis de la religiositat de la nostra població en èpoques passades, ja que són un element considerat cabdal durant els cultes que es feien en els temples locals.

L'ESGLÉSIA PARROQUIAL DE SANTA MARIA (1700-1758)

Es té notícia de l'existència en el període medieval d'un orgue portàtil en l'antiguíssima església, consagrada l'any 904, un temple que existí fins a l'any 1700.

L'any 1567 tenim una altra dada: el Consell Municipal destinava una quantitat per pagar «el qui sona lo orga». Potser aquest instrument sigui el mateix del qual, quan es va acabar la cons-

trucció de l'església actual, l'any 1757, es va col·locar la tuberia penjada en tres tribunes o balcons situats al costat esquerre de l'àmplia nau del temple. Aquests balcons encara conserven les baranes de ferro que es van posar interinament un cop acabada la Guerra (durant la qual es destruí l'orgue) i no baranes de fusta tornejada i policromada com les que existeixen en els balcons de la resta del temple.

No sabem les característiques tècniques que posseïa. La gent més gran que se'n recordava explicava que tenia unes grans portes decorades amb pintures a l'oli de grans dimensions, baixos relleus i policromia i daurats; les portes servien per tapar les tuberies quan no es tocava.

L'organista de l'església parroquial va ser sempre un capellà el qual, una vegada obtingut el benefici de Santa Anna, els patrons del qual eren els jurats i consellers de la Universitat de la vila (l'antic ajuntament), passava a formar part de la nombrosa i rica comunitat de preveres de la Bisbal. Entre els que ocuparen aquest càrrec, que també comportava el de director de la coral parroquial o capella de música, hi hagueren alguns compositors cèlebres com Pau Rosès, entre el tombant del segle XVII i els inicis del XVIII.

Més tard l'exerciren seglars, alguns de categoria rellevant com el conegut Joan Carreras i Dagas, organista, compositor, mestre de capella de cantaires i director de l'Escola Municipal de Música de la Bisbal, des del 1880 fins al 1900.

Hi havia, a vegades, algun estudiant de l'instrument que feia d'ajudant del titular. L'anomenaven «jove organista» en els documents antics.

El benefici de Santa Anna o de l'Orgue havia estat fundat en temps molt reculats pel Consell Municipal. Les obligacions que contrau el capellà organista que obté el benefici són: les de

L'àmplia nau de l'església parroquial construïda entre els anys 1701 i 1757. En tres de les tribunes o balcons de l'esquerra s'hi van instal·lar les tuberies de l'orgue antic procedent de l'anterior església altmedieval.
(Foto: Quim Tor).

fer «sonar lo orgue» a les funcions litúrgiques tots els diumenges, festes i les respectives vigílies, durant la vuitava de Corpus i els tercers diumenges de cada més. A més havia d'ensenyar cant i instrumentació als nens, adolescents i adults que cantaven a la capella de música de l'església parroquial i «tenir dit orga net y condret».

El Consell Municipal havia dotat aquest benefici de l'orgue amb vint lliures que feien de pensió anual, però com que aquesta quantitat la consideraven petita la comunitat de preveres disposa que, a més havien de ser lliurades a l'organista seixanta lliures dels fruits de la causa pia de Guillem de Malver i Clara Canyà. Per tant, en totes les actuacions abans esmentades la feina del que obtenia el benefici de Santa Anna no era pagada sinó que anava inclosa amb les vuitanta lliures anyals que cobrava l'organista. En canvi, quan tenia altres encàrrecs de particulars o d'entitats i confraries per tocar l'orgue a funerals, casaments, novenes, festes patromíniques, etc. en aquests actes l'organista podia exigir un estipendi.

L'orgue barroc els va quedar inservible i cap a l'any 1910 la parròquia n'adquirí un de nou, molt important i molt més gros que l'antic per 100.000 pessetes. Ocupava tota la paret del cor i tenia grans jocs de tuberies. La gent que se'n recorda explica que era espectacular la seva sonoritat i un instrument d'una gran qualitat.

Com gairebé totes les obres i peces artístiques que tenien caràcter religiós, els dos orgues van ser destruïts el juliol del 1936 quan l'església va ser saquejada per grups més o menys incontrolats. En ser desmuntats els orgues de l'església parroquial, els seus elements foren apilonats al mig de la plaça i alguns vailets, que contemplaven l'espoli del temple, jugaven amb les tuberies d'estany més petites intentant bufar-les per fer-les sonar, com uns improvisats flautistes.

L'ESGLÉSIA DEL CONVENT DE SANT SEBASTIÀ (1590-1791)

Al segle XVIII Francesc Anglada, de Fonteta, anota en el llibre de memòries de la seva família:

«Fas memoria com lo 1750 se féu
l'orga del conbent del para Sant Francesch
de la Bisbal, lo die del para Sant Francesch.
Y la bigilia a bespras, comensaren de tocá
dit orga, que fou l'organista de la Bisbal. 1750».

L'orgue del convent devia ser regalat pel Consell Municipal o per algun benefactor ja que els frares es refiaven de la caritat per a la seva subsistència i sempre havien viscut molt pobrament. No creiem que la comunitat disposés de diners suficients per poder comprar una peça que costava un dineral.

Els consells municipals havien considerat des de la seva fundació com a propietat seva la gran casa o convent de Sant Sebastià, tant per la cessió dels terrenys i la capella antiga i el capital inicial per a la seva construcció com per les contínues aportacions econòmiques per al manteniment dels frares franciscans recol·lectes i per a obres de millora de l'edifici. A més a més sempre van tenir molt d'interès en la funció evangelitzadora dels frares i van procurar d'ajudar perquè les cerimònies religioses d'aquell lloc tinguessin la millor categoria.

En aquest orgue es feien els exàmens, presidits pel batlle i els regidors, quan s'havia d'atorgar a un nou capellà l'ofici d'organista i mestre de la capella de música de la parròquia, per

Interior de l'església del Convent de Sant
Sebastià que havia tingut orgue a partir del
1750.
(Foto: autor desconegut).

defunció o renúncia del titular del benefici de Santa Anna, o de l'orgue. Els candidats eren examinats amb tota la rigorositat com a intèrprets de cant pla, directors de polifonia coral i executors d'alguna peça a l'orgue del convent.

Sembla que l'any 1836, amb l'exclaustració de la comunitat franciscana i la desamortització del convent, es va perdre l'orgue potser venut o destruït quan el cenobi passà per diferents propietaris i diversos usos, aliens a la seva funció religiosa.

No ens ha arribat cap descripció de l'instrument i, per tant, es desconeixen les seves característiques.

Quan l'any 1939 la parròquia fa la relació de les obres destruïdes durant la revolució del 1936 no esmenta per a res l'orgue del convent, prova que quan es restituí la comunitat l'any 1903 ja no existia.

L'ESGLÉSIA DE LA MARE DE DÉU DELS DOLORS (1750)

En el seu llibre *Atlante Español o Descripción general, geografica, cronologica por Reynos, y provincias...* editat a Madrid l'any 1781, el madrileny Bernardo Espinalt García «oficial del Correo general de esta corte y socio de numero de la Real Sociedad economica Matritense de los Amigos del Pais» explica que a la Bisbal: «... se halla en dicha Villa construida una capilla bastantemente capaz, llamada la Congregación de Siervos de Maria Santisima de los Dolores; es grande el numero de sus Congregantes, y las funciones correspondientes a la dicha Congregación son varias, y se hacen con bastante lucimiento...».

L'església de la Congregació de la Mare de Déu dels Dolors que va tenir orgue per donar més solemnitat a les importants cerimònies que celebraven els congregats d'aquesta institució. (Foto: Josep M. Gavín).

L'església tenia una imatge de la Mare de Déu amb el Crist mort a la falda, una important talla del segle XVIII. Entre els pilars encastats de la nau figuraven unes pintures a l'oli de grans dimensions (més de tres metres d'alçada, aproximadament) atribuïdes a l'important pintor català del set-cents Antoni Viladomat, que representaven els dramàtics moments de sofriment de Maria, per exemple la fugida a Egipte, o el camí del Calvari o la Crucifixió de Jesús, etc. Totes les teles eren considerades de gran valor artístic.

Tampoc de l'orgue que tenia aquesta església bisbalenca no en coneixem totes les característiques tècniques. Sabem que era un orgue de ventilació manual o sigui per manxa.

Després de l'any 1851 l'església va passar a ser de l'orde de monges del Cor de Maria que instal·laren el seu col·legi-convent al costat mateix del temple. Hem pogut recollir el testimoni d'algunes exalumnes que expliquen que quan era una festa important del col·legi les alumnes més grans eren les encarregades d'accionar la manxa de l'orgue durant les celebracions litúrgiques o paralitúrgiques.

El van fer desaparèixer, com els dels restants temples de la Bisbal, els revolucionaris iconoclastes del 1936. Un informe de la parròquia arxiprestal de Santa Maria del setembre de 1939 (*Año de la Victòria*) ho relaciona així: «En la Iglesia de N^a S^a de los Dolores, destruido fué parcialmente el coro, destrozado el órgano, las imágenes, retablos y cuadros de mucho valor desaparecidos».

Jordi Frigola i Arpa